

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

1

בס"ד | גיליון 13

פרשת בא
התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

מדוע נח הארבה בשבת

שמות י' י"ד: "וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל
אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח כָּל־כָּל־גְּבוּל מִצְרַיִם
כִּבְד מָאד לִפְנֵי לֹא הָיָה כֵן אֲרֶבֶה
כְּמֹהוּ וְאֲחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵן."

בעל הטורים על פסוק זה כתב שנה הארבה בשבת. ואולי הוא מפני שהארבה בא לעונש למצרים על ששמו לישראל זורעי חטים ושעורים כמ"ש בשמ"ר (פרשה י"ג), ולפי שנתנו לישראל לנוח בשבת כמ"ש בשמ"ר (פ"ה י"ח) לפיכך גם הארבה נח בשבת."

(חידושי הגר"ח קניבסקי עה"ת,
שמות עמוד ס"ז)

הלב שמחה ביאר את מנוחת הארבה באופן הבא. טבע הארבה לקפוץ ממקום למקום ועל ידי כך יכול להיות שישיאיר מעט מהתבואה, אך כאן אמנם נח הארבה במקום אחד, אבל לא נח מלאכול! ועל ידי כך היתה המכה קשה ביותר והארבה כילה את הכל, לכן, המנוחה בשבת היתה בעצם מכה בתוך מכה! והטעם לזה, שפרעה רצה לבטל את מנוחת השבת, לכן מדה כנגד מדה, לקו בכך בשבת, שהארבה נח בשבת ורבתה המכה!

(יגדיל תורה, ח"ב עמוד קכ"ג)

קישט עצמו בבגד החשוב, ולאשתו הביא הבגד הגרוע. הלך בדרך הפוכה – הראו לו תיבות הפוכות

שמות י"ב ל"ה: "... וְקָלִי זָהָב וְשִׁמְלֹתֵי."

מעשה בחסיד אחד שיצא לשוק לקנות טאקה אחת של משי בשביל בגד שבת לעצמו, וטאקה אחת של משי בשביל בגד לאשתו, וקנה שתיים שוין בגוון אחד ורק האחת מעולה בזיוה והדרה כפליים על חברתה, והוא נתן האחת המשובחת יותר לתופר בשוק שיתפור אותה בגד לעצמו, והשנית הגרועה הביא לאשתו שתתפור אותה בגד לעצמה, והתופר הביא לו הבגד בערב שבת בסוף היום קודם שהלך לקבלת שבת והוא לקחו מיד התופר ובירך עליו שהחיינו, ולבשו והלך לבית הכנסת ולא ראתה אותו אשתו כי היתה עסוקה בצרכי שבת, והיא גם כן לבשה בגד החדש שלה וקבלה שבת בנרות, ובבוא בעלה מבית הכנסת ראתה הבגד של בעלה משובח על שלה כפליים, וחרה לה מאד על אשר לקח החשובה לעצמו והביא לה הגרועה, ותאמר לו הקישוט נאה לאיש או לאשה? ויאמר לאשה. ותאמר: אם כן, למה אתה לקחת המפוארת להתקשט בה ולי הבאת הגרועה?

ויאמר, אני קישטתי עצמי לכבוד שבת כי זה הבגד הוא ללבשו בשבת. ותאמר: אף על פי כן הקישוט ראוי לי ולא לך, ונעשה ויכוח ביניהם בדבר זה עד השינה.

והנה אחר שישן חלם שראה נייר אחד לבן כתוב עליו תיבת "יגל" באשורית ותחתיה תיבת "אש", ויקץ ותפעם רוחו כי אמר תיבת "יגל" הוא סימן טוב לשמחה וגילה, אך תיבת "אש" דין הוא ויצטער ממנה, והלך אצל הרב לפתור לו החלום ויספר לו חלומו לפתור אותו, וישאלהו הרב אם היה לך בזו הלילה ריב עם אנשי ביתך, ויאמר: לאו, אלא רק ויכוח דברים היה ביני לבין אשתי, וישנו בוויכוח זה.

ויספר לו על מה היה הויכוח והבין הרב פתרון החלום.

ויאמר לו הרב, מן השמים הראו לך שהאמת עם אשתך, והיה צריך שתתן לה את הטאקה המהודרת להתקשט היא בה ואתה תיקח את הגרועה, ותיבת "יגל" היא ראשי תיבות "לא ילבש גבר" ותיבת "אש" היא ראשי תיבות "שמלת אשה", שהגידו לך זו הטאקה אשר לבשת ראוי שתהיה שמלת אשה, ואתה הגבר לבשת שמלת הראויה לה, והראו לך דבר זה בראשי תיבות למפרע, להורות לך כי אתה הלכת בדרך הפוך שקישטת עצמך בבגד החשוב, ולאשתך הבאת בגד הגרוע.

נמצינו למדין אם האדם קונה בגד לעצמו ולאשתו ולא נזדמן לו לקנות שניהם, מן החשוב, אלא נזדמן לו אחד חשוב ואחד גרוע, שיכבד אשתו בבגד החשוב והוא יקח הגרוע, ועל כיוצא בזה קאמר שיכבד אשתו ובניו במנה שהיא חשובה יותר מן המנה שיש לו לעצמו, כי להם הקדימה בדבר החשוב וכמ"ש באותו המעשה.

(בן יהוידע, חולין דף פח:)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח:).

2 |

בס"ד | גיליון 13
פרשת בא
התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

פרעה היה בכור, ואם כמחשבתו שהוא אלוה, שיציל את עצמו...

שמות י"ב י"ב: "וְעִבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'."

פרעה היה מחשיב את עצמו לאלוה, ומכת בכורות כדי שיבין פרעה בדעתו, כי הבל הוא, כי הוא היה בכור, ואם אלוה, יציל את עצמו...

(מדרש תלפיות ענף "גלות מצרים")

שֶׁה כנגד שֶׁה

שמות י"ב ג': "דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית שֶׁה אֲבֹת שֶׁה לְבֵיתוֹ."

"... אמר הקב"ה: יביאו שֶׁה ויכפר בעד שֶׁה פזורה ישראל (ירמיה ג' י"ז)."

(רבינו אפרים עה"ת)

מדוע נענשו המצרים בזה שלא יכלו לזוז

שמות י' כ"א-כ"ג: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַשׁ חֹשֶׁךְ: וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשָׁבֵתָם."

וברש"י (שם ד"ה ויהי חשך אפלה שלשת ימים): "חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו. **יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב...**"

יש לבאר מדוע נענשו המצרים בזה שלא יכלו לזוז במכת חושך. ונ"ל בס"ד, שהמצרים עשו אלילים ובזאת הם האמינו בכח של מחוסרי כח, ועל כן, מדה כנגד מדה, במכת חושך נחסרו הם מכוחם, ובאותה מדה שהשתחוו לאלילים שאינם יכולים לזוז, כעת לא יכלו המצרים עצמם לזוז.

(ספר "על כן" עה"ת, עמוד מ"ח)

אמירת "עבדים היינו" כנגד מכירת יוסף לעבד

שמות י"ג ג': "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ."

"א"ל הקב"ה לשבטים: אתם מכרתם את יוסף לעבד, חייכם שבכל שנה אתם קורין, עבדים היינו לפרעה במצרים."

(ילקוט שמעוני, תהלים רמז תרמ"ח)

התעללות כנגד התעללות

שמות י' ב': "וּלְמַעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵךְ וּבִן בְּנֵךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה'."

"את אשר התעללתי, כשם שהם עוללו את כרמי, כך אני מעולל בהם."

(פסיקתא זוטרתא)

המתחיל בעבירה ממנו מתחילה הפורענות

שמות י"ב י"ב: "וְעִבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'."

מאדם ועד בהמה: "מי שהתחיל בעבירה ממנו מתחלת הפורענות."

(רש"י)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

מדוע נתעלמה הלכה מהלל. מדוע אדם מח"ל נתמנה לנשיא בא"י

עונשו של הכועס

פסחים דף סו: "... אמר רב יהודה אמר רב: כל המתיהר, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו. אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו - מהלל. דאמר מר: התחיל מקנטרן בדברים. וקאמר להו: הלכה זו שמעתי ושכחתי".

כל המתכעס חכמתו מסתלקת ממנו: "... נראה לי בס"ד דאיכא בזה מדה כנגד מדה על פי מה שכתב המהרש"א ז"ל בחידושי אגדות בכתובות פרק ב', שדרך הכועס עוצם וסוגר פיו שינוי ושפתיו זה על גבי זה והשוחק להיפך, ולכן זה שכועס סותם וסוגר פיו תסתלק חכמתו ונבואתו המתגלים בפתיחת פיו, כי הנביא נקרא נביא מלשון נב שפתים (ישעיה נ"ז י"ט), וכן מי שאין לו חכמה סותם פיו מלדבר..."

(בן יהוידע)

השפלת האדם בעבור כעסו

שם: "אמר רבי מני בר פטיש: כל שכועס, אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים - מורדין אותו. מנלן - מאליאב, שנאמר: ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה [זה] ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את דונך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת. וכי אזל שמואל לממשחינהו בכולהו כתיב: לא בזה בחר ה' ובאליאב כתיב: ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו - מכלל דהוה רחיס ליה עד האידינא".

שורש הגאווה הוא הכעס, ולכן ראוי להוריד את הכועס מגדולתו. בבחינת, אתה התגאת - מדה כנגד מדה, ישפילוך (יורידוך).

פסחים דף סו: "תנו רבנן: הלכה זו נתעלמה מבני בתירא. פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו. אמרו לו: כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו? אמר להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת? והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו: מנין לך? אמר להם: נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד. מה מועדו האמור בתמיד - דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח - דוחה את השבת. ועוד, קל וחומר הוא: ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת - אינו דין שדוחה את השבת. מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח. התחיל מקנטרן בדברים, אמר להן: מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם - עצלות שהיתה בכם, שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון. אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא, הנח להן לישראל אם אין נביאים הן - בני נביאים הן. למחר, מי שפסחו טלה - תוחבו בצמרו, מי שפסחו גדי - תוחבו בין קרניו. ראה מעשה ונזכר הלכה, ואמר: כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון".

"וכיון שראה הלל שלא נכוו בני בתירה בפורשים, ששתקו ולא גלו דעתם שחזרו בהם. התחיל מקנטרן 'בדברים' (תחת אשר בראשונה הוכיח עליהם חרפתם על ידי מעשה ששימו לבם אליו, וקול דברים של קנטור לא ישמע על פיו) להורות שלא יפה הם עושים שדרים בחוץ לארץ כדי להיפטר מחגיגה, וכה אמר 'מי גרם לכם שאעלה מבבל' (הרי כאן מדה כנגד מדה, הוא פירש ממקום דירתו ומארץ מולדתו (ובבל גם שכנה לנציבון), עקר סיכיה ומשכניה ורהיט ללמוד משמעיה ואבטליון) 'ואהיה נשיא עליכם', רצונו לומר תדעו שלא יפה עשיתם, כי מדה כנגד מדה יש כאן, שמפני שפירשתם מארץ ישראל לחוצה לארץ שלא כדון, זה גרם שיעלה אדם נכרי מחוץ לארץ לארץ ישראל ויהא נשיא עליכם.

... תדע שלא נתגאה, לא מחמת כעס בא לכלל טעות, שהרי לא סלקוהו מגדולתו. ואי איתא דנתייהר, הא אמרינן לקמן בשמעתין (פסחים דף סו): כל המתיהר אפילו פוסקין לו גדולה מן השמים מורדין אותו מגדולתו. אלא ודאי זו היתה ענותנותו, ולא הקפידו עליו אלא מפני שהיה מקנטרן בדברים, רוצה לומר להוכיחם בדברי קנטור (שלא עשה כן אלא משום קנאת סופרים תרבה חכמה, ולחדודי להו הוא דקבעי), עם שבדין היה לו מקום לכעוס לפי מה שבארנו, ולא נענש אלא בשכחת מה ששמע מרביתו, מדה כנגד מדה על שביישם ברבים ותפשו לבני בתירה על שלא שמשו לרבותיו, אבל אף חכמתו עמדה לו לא נסתלקה ממנו. ואם אמת היה הדבר שכעס שלא כדון, כבר אמרו (להלל) אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, והיינו חכמת עצמו (דחכמתו דייקא, לא אמר חכמה מסתלקת ממנו). אלא לומר שלא בלבד הכעס גורם שכחה בדברי חכמה שקבל ושמע מאחרים, אלא שגם חכמתו להבין ולהורות מדעתו, שהיא אפילו מסתלקת ממנו לגמרי. מה שאין כן בהלל לא נסתלקה ממנו חכמתו העצמית, רק קבלת רבותיו נתעלמה מאתו לפי שעה מטעם האמור".

(הקשורים ליעקב, לרבי יעקב בן צבי עמדין זצ"ל, דרוש פסח גדול)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדוע מספרים ביציאת מצרים דווקא עד שתחטפנו שינה

פרק י"ג ח': "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מֵמִצְרָיִם".

בש"ע (או"ח סי' תפ"א ב'): "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, עד שתחטפנו שינה".

ויש לבאר מדוע מספרים ביציאת מצרים דווקא עד שתחטפנו שינה?

במגילה (דף יג): למדנו: "ישנו עם אחד" אמר רבא: ליכא דידע לישנא בישא (אין מי שהיה יודע לומר לשון הרע) כהמן. אמר ליה (המן לאחשורוש): תא ניכלינהו (בוא ונכלה את היהודים)! אמר ליה: מסתפינא מאלוהיו, דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי (ענה לו אחשורוש: מפחד אני מאלוקיהם שלא יעשה בי כשם שעשה בקודמי). אמר ליה (המן לאחשורוש): ישנו מן המצות (ישנים הם ואינם עושים המצוות בשמחה)..."

ושמא לכן נוהגים להיות ערים בליל פסח ועוסקים בהלכות הפסח וביציאת מצרים ומספרים בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו דווקא "עד שתחטפנו שינה", כי בזה אנו מראים שאכן אנו "ישנים מן המצוות" היינו, שנרדמים מתוך קיום המצוות...

דווקא בפסח שבו מת המן שאמר לשון הרע על ישראל שהם "ישנים מן המצוות", אנו אכן ישנים מן (מתוך קיום) המצוות!

(תורה לדעת, פסח התשע"ה)

מדוע נאכל הפסח צלי אש

עוד טעם שהוא נאכל צלי אש כי המצרים היו נוטלים את ילדי ישראל, והיו שורפים אותם בפני העבודה זרה שלהם לקרבן, לכו ציווה הקב"ה לקחת את האליל של המצרים ולשרוף אותו באש מדה כנגד מדה.

(ילקוט מעם לועז)

מי שמחשיך פניו לחבירו יענש בחושך

שמות י' כ"ב-כ"ג: "וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבֹתָם".

יש להתבונן בפרשה זו בדרך מוסר ולנסות ללמוד ממנה הליכות עולם לשעה ולדורות. "לא ראו איש את אחיו" היינו, שלא ראו האחד בצרת חבירו, שסגרו עיניהם מהביט כדי שלא יצטרכו לעזור לשכניהם ולקרוביהם. נמצא שהתנהגו תמיד כמצויים בחושך ומשום כך אינם רואים את אחיהם ולא יכולים להושיט ידם לעוזרם, ואם כן בדין הוא להביא חושך על מי שמתנהג כמי שמצוי בחושך.

ועל שלא הושיטו ידם לעזרה לאחרים, עתה קפאו ידיהם ולא יכלו להשתמש בהן אף לצורך עצמם.

לרפואה שלמה: הרב פרץ בן גיטל, בן ציון בן חיה, מלכה חנה בת בילא

ההנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

WEB: WWW.TORAH24-7.COM/SEFORIM-HEBREW EMAIL: ap@torah24-7.com

